

KELLER EĞİLİM YAPI TESTİNİN ADAPTASYON ÇALIŞMALARI (EYT)¹

Doç. Dr. Emel ÜLTANIR & Doç Dr. Gürcan ÜLTANIR
AİBÜ Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü

ÖZET

Keller (1973) tarafından hazırlanan “Mesleksel Eğilim Yapı Testi”nin ‘Nesne’ ve ‘İşlev’ alanları olmak üzere iki temel alanı bulunmaktadır. Bunların her birinde 20’şer factor (alt alan) bulunmaktadır. Böylece ölçek, 40 alt alan ve $190 \times 2 = 380$ maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin adaptasyon çalışmalarını ülkemiz koşullarına göre yapmak için, ayrı ayrı iki öğretim elemanı tarafından Almanca’dan Türkçe’ye çeviri çalışmaları yapılmıştır. Daha sonra, ölçek iki ayrı meslek lisesindeki 153 lise son sınıf öğrencisine verilmiştir. Geçerlik çalışmaları kapsam geçerliğine göre yapılmak üzere uzman kanısı alınmıştır. Ölçeğin güvenirlik çalışması için, ölçekteki 40 faktörün ayrı ayrı kız ve erkek cinsiyetlerine göre ortalama ve standart sapmaları alınmıştır.

Keywords: Mesleğe Yönelme, Libido Kuramı, Motivasyon, Mesleksel Seçim Olgunluğu.

ABSTRACT

Professional Tendency Structure Test developed by Keller (1973) has two basic areas as “Object” and “Function”. Each of these areas has 20 factors (sub-areas); therefore the scale has 40 factors and $190 \times 2 = 380$ items. To adapt this test to our country situation, it was translated by two academics from Deutch to Turkish. Then the scale was given to 153 lycee third class students from two different vocational schools. For the validity studies of the scale criticism, opinions and suggestions of the subject-specialists were taken into account and for the reliability studies of the scale, the mean and standard deviation scores in terms of the genders of the students of the items were calculated regarding the 40 factors in the scale.

Keywords: Professional Tendency, Libido Theory, Motivation, Maturity of Professional Selection.

¹ Bu makale, Kuzey Kıbrıs-Magosa’daki Doğu Akdeniz Üniversitesi-Eğitim Fakültesi’nde 8-19 Mayıs 2002 tarihlerinde “The First International Education Conference” da İngilizce olarak “Adaptation Studies of Keller Tendency Structure Test (TST)” başlığı ile verilen bildirinin tercümesidir.

GİRİŞ

Toplumdaki bireylerin niteliklerine uygun olan iş ve mesleklere yönelmeleri, onların alanlarında başarılı ve doyumlu olmalarını sağlayacaktır. Ülkemizde meslek okulu mezunlarına üniversiteye başvurma olanağı verilmesiyle, beceri kazanma öğrenimi yoluyla toplumda önemli bir eksikliği giderecek olan hizmet elemanları üniversite eğitime yönlendirilmiş olmaktadır. Bu konuda Kuzgun (2000)'a göre, meslek eğitimi görenler, alanlarında doyurucu ve sürekli nitelikte iş bulmada güçlük çektikleri için, daha ileri eğitim görerek iş bulma olanaklarını arttırmayı düşünmektedirler.

Ültanır (2002)'a göre, gençlerin bir mesleğe yönelmelerinde, okul yılları boyunca yürütülen okul psikolojik danışma programlarının etkisi bulunmaktadır. Bu sayede öğrencilere, eğitim planlarının desenlenmesinde ve uygun kariyer araştırmalarını yapmalarında yardımcı olunabilir.

Mesleğe yönelmede seçim kararını verecek olan bireyin sahip olduğu kişisel özellikler ve değerler meslek seçiminde dikkate alınması gereken etmenlerin önemli bir grubunu oluşturur. Kepçeoğlu (1994)'na göre, gençlerin kendilerine uygun mesleksi yönelimler içinde bulunabilmeleri için benlik algıları, kendilerini farketme ve kabullerinde gerçekçi yönde farkındalıkların gelişmesi beklenir.

Bu çalışmada Keller (1973) tarafından hazırlanan “Mesleksi Eğilim Yapı Testi” ülkemiz koşullarına adapte edilmiştir. Bu teste benzeyen Super ve arkadaşlarının geliştirdiği karar vermeyi ölçmeye çalışan değerlendirme araçları bulunmaktadır. Bunlardan biri, Kariyer Gelişim Envanteri “The Career Development Inventory”, (Thomson, Lindeman, Super, Jordaan & Myers, 1984; Savichas, 1990) olup, kariyer planlama, kariyer araştırma, çalışma ve uğraşlar hakkında bilgi gibi değişkenleri ölçmektedir. Buna ilave olarak yetenek, ilgi ve değerleri ölçen testler bulunmaktadır. İlgi envanterlerinden Holland (1992)'in envanteri Gerçekçi, Araştırmacı, Sanatsal, Sosyal, Girişimci ve Geleneksel) RIASEC (Realistic, Investigative, Artistic, Social, Enterprising and Conventional) alanlardan oluşmaktadır.

Burada kapsamlı okul danışma programlarının uygulanmasının ergenin kariyer kararı vermesinde etkili olacağına inanılmaktadır. Bu yolla ergenlere eğitsel planların desenlenmesinde ve uygun kariyerleri seçmesinde yardım edilmektedir. Bu sayede gençlerin kendilerine en uygun olan mesleğe yönelmeleri mümkün olacaktır. Bu amaçla okul danışmanlarından gençlerimizin kendilerini ve toplumdaki kariyer olanaklarını tanımaları için yardımcı olmaları beklenmektedir.

MESLEKİ EĞİLİM YAPI TESTİNİN PSİKOLOJİK TEMELLERİ (EYT)

(EYT)'nin oluşturulmasını sağlayan temel fikir, deneklerin güncel

durumlarını yani onların materyal, kültürel bilgi alanları gibi unsurlara karşı o an sahip oldukları durum ve eğilimlerini gösteren bir test oluşturmaktır. Bu test sayesinde bireyin göreceli nitelikteki meslek seçim faktörleri ile ilgili toplam görüntüsü elde edilmektedir. Testin amacı, bireylerin mesleksel eğilim profilinin ortaya çıkartılmasıdır. Buna göre, testin temel şeması ile ilişkili olan cümleler oluşturulmuş ama, mesleksel işlevlerle mümkün olduğunca hiçbir ilişki kurulmamıştır. Ayrıca test, danışma konuşmaları için bir temel olarak düşünülmüştür. Bu test, meslek danışmanına, danışanın güncel durumu ile ilgili bir bakış açısı sağlamak ve şu ana kadar olan gelişimini görme olanağını vermektedir.

Libido Kuramı: Psikoanalitik kuramlar bütün güdülerin kaynağı olarak libido'yu gösterirler. Libido güdü kaynağı olarak, kavramsal ve soyut bir kavramdır. Freud, libidoya temel olan "cinsiyet" güdüsünü esas güdüye etmen olarak tanır ve her etkinliği cinsiyet güdüsüne bağlar. Libido oldukça karmaşık güdülerden oluşur (oral, anal , genital dürtüler olmak üzere). Brenner (1977)'e göre, her dürtünün amaç ve nesnesi vardır. Amaç, doyum elde etmedir. Dürtüler birbirinden bağımsız ve birlikte bulunabildikleri gibi, birbirleri ile yer değiştirebilirler. Birindeki enerji yüklenimi diğerine aktarılabilir. Örneğin, yüceltme yoluyla cinsel dürtünün, amaç ve nesnesi tümünden değiştirilerek cinsellikten sıyrılmış bir güdü durumuna gelebilir. Böylece, kariyer seçimini etkileyen önemli bir güdü oluşabilir.

Test, zorlayıcı seçim prensibi aracılığıyla obje dünyasındaki libido değişimlerine başvurmaktadır. Ölçekte, şu sorulara birer yanıt aranmaktadır?. "Hangi objeler, libidoyla birlikte deneklerde kendini göstermektedir?", "Hangileri asla deneklerde yer almamaktadır?" (EYT), eğilim-yapı görünümü ve kişilik analizleri hakkında ergenlik dönemindeki bireylere bilgi vermektedir. Ancak bu test, ergenlere yönelik bazı gelişimsel bilgileri kazandırmaktır.

Motivasyon, Morgan'a göre motivasyon, organizmanın tüm olarak özgün bir davranış meydana getirme yönelimidir. Bir insanın eğilimi analiz edilecekse, öncelikle onun motivasyonunun kendi temel elementlerinin bilinmesi gerekmektedir. "Motivasyon dediğimizde, istek ve davranışlarımız nedeniyle ortaya çıkan, tüm bilinçli ve bilinçli olmayan psikolojik faktörler anlaşılmaktadır". Yani, ilk önceleri bilinçsizlikten kaynaklanan ve insanı özde davranmaya zorlayan psişik enerji burada söz konusudur. Bu kavram, yalnızca, temel dürtüleri, ihtiyaç ve karakter özelliklerini içermez ama, gelişim durumunu, nörotik durumları ve hatta savunma işlevlerini de içerir. Weiner (1972)'e göre, motivasyonlar, kendi şiddeti içinde değişim gösteren, bir yandan insanın doğuştan gelen yeteneğine ve endojen gelişim durumuna (kişilik gelişimi) öte yandan, exogen etkilere (çevre ve yakın çevre) uygun olarak kendini gösteren

GİRİŞ

Toplumdaki bireylerin niteliklerine uygun olan iş ve mesleklere yönelmeleri, onların alanlarında başarılı ve doyumlu olmalarını sağlayacaktır. Ülkemizde meslek okulu mezunlarına üniversiteye başvurma olanağı verilmesiyle, beceri kazanma öğrenimi yoluyla toplumda önemli bir eksikliği giderecek olan hizmet elemanları üniversite eğitime yönlendirilmiş olmaktadır. Bu konuda Kuzgun (2000)'a göre, meslek eğitimi görenler, alanlarında doyurucu ve sürekli nitelikte iş bulmada güçlük çektikleri için, daha ileri eğitim göyerek iş bulma olanaklarını arttırmayı düşünmektedirler.

Ültanır (2002)'a göre, gençlerin bir mesleğe yönelmelerinde, okul yılları boyunca yürütülen okul psikolojik danışma programlarının etkisi bulunmaktadır. Bu sayede öğrencilere, eğitim planlarının desenlenmesinde ve uygun kariyer araştırmalarını yapmalarında yardımcı olunabilir.

Mesleğe yönelmede seçim kararını verecek olan bireyin sahip olduğu kişisel özellikler ve değerler meslek seçiminde dikkate alınması gereken etmenlerin önemli bir grubunu oluşturur. Kepeçoğlu (1994)'na göre, gençlerin kendilerine uygun mesleksel yönelimler içinde bulunabilmeleri için benlik algıları, kendilerini farketme ve kabullerinde gerçekçi yönde farkındalıkların gelişmesi beklenir.

Bu çalışmada Keller (1973) tarafından hazırlanan "Mesleksel Eğilim Yapı Testi" ülkemiz koşullarına adapte edilmiştir. Bu teste benzeyen Super ve arkadaşlarının geliştirdiği karar vermeyi ölçmeye çalışan değerlendirme araçları bulunmaktadır. Bunlardan biri, Kariyer Gelişim Envanteri "The Career Development Inventory", (Thomson, Lindeman, Super, Jordaan & Myers, 1984; Savichas, 1990) olup, kariyer planlama, kariyer araştırma, çalışma ve uğraşlar hakkında bilgi gibi değişkenleri ölçmektedir. Buna ilave olarak yetenek, ilgi ve değerleri ölçen testler bulunmaktadır. İlgi envanterlerinden Holland (1992)'in envanteri Gerçekçi, Araştırmacı, Sanatsal, Sosyal, Girişimci ve Geleneksel RIASEC (Realistic, Investigative, Artistic, Social, Enterprising and Conventional) alanlardan oluşmaktadır.

Burada kapsamlı okul danışma programlarının uygulanmasının ergenin kariyer kararı vermesinde etkili olacağına inanılmaktadır. Bu yolla ergenlere eğitsel planların desenlenmesinde ve uygun kariyerleri seçmesinde yardım edilmektedir. Bu sayede gençlerin kendilerine en uygun olan mesleğe yönelmeleri mümkün olacaktır. Bu amaçla okul danışmanlarından gençlerimizin kendilerini ve toplumdaki kariyer olanaklarını tanımaları için yardımcı olmaları beklenmektedir.

MESLEKİ EĞİLİM YAPI TESTİNİN PSİKOLOJİK TEMELLERİ (EYT)

(EYT)'nin oluşturulmasını sağlayan temel fikir, deneklerin güncel

durumlarını yani onların materyal, kültürel bilgi alanları gibi unsurlara karşı o an sahip oldukları durum ve eğilimlerini gösteren bir test oluşturmaktır. Bu test sayesinde bireyin göreceli nitelikteki meslek seçim faktörleri ile ilgili toplam görüntüsü elde edilmektedir. Testin amacı, bireylerin mesleksel eğilim profiline ortaya çıkartılmasıdır. Buna göre, testin temel şeması ile ilişkili olan cümleler oluşturulmuş ama, mesleksel işlevlerle mümkün olduğunca hiçbir ilişki kurulmamıştır. Ayrıca test, danışma konuşmaları için bir temel olarak düşünülmüştür. Bu test, meslek danışmanına, danışanın güncel durumu ile ilgili bir bakış açısı sağlamakta ve şu ana kadar olan gelişimini görme olanağını vermektedir.

Libido Kuramı: Psikoanalitik kuramlar bütün güdülerin kaynağı olarak libido'yu gösterirler. Libido güdü kaynağı olarak, kavramsal ve soyut bir kavramdır. Freud, libidoya temel olan "cinsiyet" güdüsünü esas güdüye etmen olarak tanır ve her etkinliği cinsiyet güdüsüne bağlar. Libido oldukça karmaşık güdülerden oluşur (oral, anal , genital dürtüler olmak üzere). Brenner (1977)'e göre, her dürtünün amaç ve nesnesi vardır. Amaç, doyum elde etmedir. Dürtüler birbirinden bağımsız ve birlikte bulunabildikleri gibi, birbirleri ile yer değiştirebilirler. Birindeki enerji yüklenimi diğerine aktarılabilir. Örneğin, yüceltme yoluyla cinsel dürtünün, amaç ve nesnesi tümünden değiştirilerek cinsellikten sıyrılmış bir güdü durumuna gelebilir. Böylece, kariyer seçimini etkileyen önemli bir güdü oluşabilir.

Test, zorlayıcı seçim prensibi aracılığıyla obje dünyasındaki libido değişimlerine başvurmaktadır. Ölçekte, şu sorulara birer yanıt aranmaktadır?. "Hangi objeler, libidoya birlikte deneklerde kendini göstermektedir?", "Hangileri asla deneklerde yer almamaktadır?" (EYT), eğilim-yapı görünümü ve kişilik analizleri hakkında ergenlik dönemindeki bireylere bilgi vermektedir. Ancak bu test, ergenlere yönelik bazı gelişimsel bilgileri kazandırmaktadır.

Motivasyon, Morgan'a göre motivasyon, organizmanın tüm olarak özgün bir davranış meydana getirme yönelimidir. Bir insanın eğilimi analiz edilecekse, öncelikle onun motivasyonunun kendi temel elementlerinin bilinmesi gerekmektedir. "Motivasyon dediğimizde, istek ve davranışlarımız nedeniyle ortaya çıkan, tüm bilinçli ve bilinçli olmayan psikolojik faktörler anlaşılmalıdır". Yani, ilk önceleri bilinçsizlikten kaynaklanan ve insanı özde davranmaya zorlayan psişik enerji burada söz konusudur. Bu kavram, yalnızca, temel dürtüleri, ihtiyaç ve karakter özelliklerini içermez ama, gelişim durumunu, nörotik durumları ve hatta savunma işlevlerini de içerir. Weiner (1972)'e göre, motivasyonlar, kendi şiddeti içinde değişim gösteren, bir yandan insanın doğuştan gelen yeteneğine ve endojen gelişim durumuna (kişilik gelişimi) öte yandan, exogen etkilere (çevre ve yakın çevre) uygun olarak kendini gösteren

uyarıcılarıdır (impulslardır).

Bireyin gelişim durumuna göre, işlev ve nesne arasındaki ilişki ya da bunun tersi kendini gösterecektir. Bu değişim ergenlik döneminde düzensizdir. Çünkü işlem dünyası, libido ile donanmış objektif dünya değildir. Ancak deneye tabi tutulan kişinin tüm psikolojik durumları ile ilişki içinde bulunan bir özellik sergilemektedir. Mesleki eğilimin gelişimsel sonucu olarak motivasyon, bireyin o anki psikik durumlarını belirleyen tüm dürtü kuvvetleri olarak anlaşılıyorsa, gencin gelişimi ile özellikle ergenlik döneminde motivasyonla ilgili değişim durumu anlaşılacaktır. Meslek seçimi ile ilgili olarak gençlerde, şu etkilerin yer aldığı görülmektedir:

a) **Endojen Etkiler:** Kişilik özelliklerinin gelişimine göre, değişen yaşam dönemlerinde ortaya çıkan mesleki isteklerdir. Bunlar, gelişim dönemlerine göre, açıklanmış ve mesleki arzulara uygun olarak tanımlanabilirler. Örneğin Alıcı (retentive)-tutucu oral dönemde bulunan bireyin; otomobil mekanikçisi (işlevsel olarak vurgulanan aşama), ziraat (otonom gayretler) ve mediciner-tıp elemanı (erkek kadın kimliğinin yüceltilmesi) olması beklenebilir.

b) **Kuvvetli olan, baskın (dominant) motiv:** Sürekli kalarak bireyin mesleki arzuları ortaya çıkmaktadır. Örneğin, motiv: Bir rol oynamak ya da maskeleye eğilimi olan bireyin mesleki arzuları: Ressam, postacı, tiyatro oyuncusu ve teknik ressam olabilir.

c) **Exogen etkiler:** Genç, çevredeki engellenme etkileriyle sahip olunan dominant nesne/olay alanlarına yönelik ilişkilerden aniden vazgeçerek, önceden özünde yer almayan role yönelir ve herşeyden önce savunma mekanizmasını geliştiren bir mesleği arar. Örneğin, babaların erkek çocuklarına koyduğu engeller gencin erkeklik kimlik faktörünün bastırılmasına, gelecek korkusu ve realite kaybına neden olabilir. Bu durumda bireyin reaksiyonu olan kaçma davranışı ile, göstereceği meslek arzusu, gemicilik olabilir.

Meslek Seçim Olgunluğu: Gençlerin motivasyon ve ilişkilerinde baskın değişim kendini gösterdiğinde genç, meslek seçim olgunluğuna gelmiştir. Super (1963)'a göre, birey belli bir gelişimsel evrede, o evreye ilişkin mesleki gelişim görevleriyle başa çıkabildiği ölçüde mesleki olgunluk kazanır. Buna göre, bireyin mesleki gelişim görevleriyle başa çıkma derecesi, mesleki olgunluğunun göstergesidir. Genç ortaya çıkan çatışma durumlarında gelişimiyle, korku ve güvensizliklerle, gerilemeli (regressive) davranışlarla ya da savunmayı dengelemeye çalışarak, kendi kişiliğini biçimlendirmeye çalışır. Önce olgun "ben" yapısının veya daha önceki gelişim basamaklarında gelişen sabitleşmenin oluşumuyla, eğilim yapısında yer alan dengeleme ve uyum zamanla motivasyon ve ilişkilerdeki dominant dengeyi ortaya çıkaracaktır. Eğilim Yapı Testinin yardımıyla bireyin bilişsel ve psikolojik olgunluk durumunun tesbit edilmesiyle, meslek seçiminde danışana ara çözüm önermek

mümkün olabilir.

Bu çalışmanın amacı, ölçeğin ülkemizdeki adaptasyon çalışmalarını yaparak geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarını gerçekleştirmektir. Ölçeğin meslek lisesi öğrencilerine uygulanmasının nedeni, meslek liselerindeki öğretim programlarının bireylerin farklı yetenek alanlarının geliştirilmesine ve nesnelere işlevsel olarak beceri elde etmeye dayanmasındandır.

YÖNTEM

Örnekleme

Araştırma 2001-2002 öğretim yılında Bolu il merkezindeki okullardan seçilen iki ayrı Meslek Lisesi'nin son sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Öğrencilerin 29'u kız ve 124'ü erkek olmak üzere toplam 153 öğrenci araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Kız öğrenciler örneklemin %19'unu, erkek öğrenciler ise %81'ini oluşturmaktadırlar.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada Ulrich Keller (1973) tarafından orijinali geliştirilen "Neigungs-Struktur-Test" (Eğilim Yapı Testi) adlı ölçek kullanılmıştır. Eğilim testi mesleki ilgileri belirlemektedir. Ölçeğin güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları yapılarak, Türk toplumuna adaptasyonu yapılmıştır. Testin tasarımı sırasında iki maddeden birinin zorunlu olarak seçilmesi prensibi dikkate alınmıştır. Uygulanan birey, bir maddeyi zorunlu olarak seçmek durumunda bırakılmıştır. Aynı zamanda bu işlemler matematikteki permütasyon prensibine göre, karşı karşıya getirilmiştir. Böylece, deneye tabi tutulan kişinin göreceli şekilde oluşabilecek olan sosyal değeri önlenmeye çalışılmıştır.

Her bir cümle çiftinin iki maddesi arasında denklik ilişkisi sağlanmamıştır. Test maddesinin karakteri, her insanı farklı etkileyeceği için bu tür bir düşünce olmaksızın yapılandırılmıştır. Bundan başka maddeler, kolay anlaşılabilen bir biçimde oluşturulmuştur. Test maddesinin oldukça fazla olması, bireylerin kısa bir süre sonra spontan olarak kendi faktörünü işaretleyeceği düşüncesine dayanmaktadır. Testteki maddelerde zorunlu seçme bulunmasının yararı, olgunlaşmamış, korkan bir çocuğun farklı faktörlere yönelmemesini sağlamak içindir. Maddelerin işaretlenmesinde, yan yana getirilerek oluşturulmuş olan şu temel prensip kabul edilmiştir: "Benim için en uygun olan nedir?" İşlev (a) ya da işlev (b). Birçok cümle çiftinde, a'daki işlev bana asla uymaz. Bu nedenle b'yi seçeceğim düşüncesi ile karşılaşılacaktır. Bu sempatik bir çözüm yoludur.

Eğilim Yapı Testinin Yapısı

Bu test, içinde birbirine bağlı iki testten oluşmaktadır. Testte, nesnelere ilgili 20 alan ile 20 işlev alanı bulunmaktadır. Bu her 20 faktöre bölünme, bugüne değin uygulanmış testlere nazaran daha geniş bir farklılaşmaya olanak tanımaktadır. Nesnelere ilgili alanlar, belirli materyallere bağlı 10 faktörü ve hiç

bir materyalle ilişkisi olmayan diğer 10 faktörü kapsamaktadır. Böylece aşağıda 20 ilişki alanı tesbit edilmiştir. Değerlendirme şemasında (eyilim profilinde) her bir faktör düzenli bir sıra içerisinde verilmiştir. Bunlar, değerlendirme kolaylığı sağlasın diye pratik bakış açlarına göre gruplandırılmışlardır. Tablo-1 objelerle ilişkili 20 alan ve nesnelere ilişkili 20 alan (20+20=40)'dan oluşmaktadır.

Testte bir nesne bir de işlev alanını içeren cümleler oluşturulmuş ve her nesne alanı 19 kere 20 işlev alanıyla ilişkilendirilmiştir (1 b, 1 c, 1 d, 1 e v.s. gibi). Bundan başka her işlev alanı 20 nesne alanıyla birleştirilmiştir (b+1, b+2, b+3, b+4 v.s.). Bunlara ilaveten testte nesne alanlarından her ikisi birbiriyile karşı karşıya getirilmiştir. Aynı zamanda işlev alanlarından her ikisi de aynı şekilde karşı karşıya getirilmiştir. Bu her iki permütasyon sıralaması, öylesine yapılandırılmıştır ki, bir nesne alanındaki bir işlev alanı, nesne alanındaki diğer bir işlev alanının karşısına konulmuştur. (2+c'nin karşısına 1+b, 3+c'nin karşısına 2+b v.b.) Bu şekilde denek olan kişinin ilgili işlevi seçeceği ve gerçekten yapmak istediğini ifade ettiği 190 soru çifti oluşturulmuştur. Tek tek bu faktörler, birbiri içine girmiş oldukları için, test sonuçlarının teste tabi tutulan kişi tarafından belirli bir hedefe yönlendirilmesi pratikte mümkün değildir.

Tablo-1 EYT'nin Nesnelere İlişkili (20 alt alanı) ve İşlevlerle İlişkili Olan (20 alt alanı) Faktor Alanları (Toplam 40 alt alan)

<i>Nesnelere ilişki</i>	
1.Makine ve cihazlarla çalışma	11.Politika ve tarih
2.Özen gösterilmesi gereken el sanatları	12.Edebiyat ve sanat tarihi
3.Metal işçiliği	13.Sanatsal el işçiliği
4.Ağaç ve kağıt işçiliği	14.Sanatsal biçimlendirmeler (el sanatları dahil değil)
5.Tiftik ve kumaş işçiliği	15.Matematik ve geometri
6.Yiyecek maddeleri ile ilişki	16.Seyahat (güdülenme ve yeniyi yaşama)
7.Tabiat güçleri ile ilişki (ateş, su v.s.)	17.Çevresinde bulunan herşey ile ilişki (genel sorumluluk)
8.Taş, mineral ve toprakla ilişki	18.Tek tek arkadaşlarla ilişki
9.Bitkilerle ilişki	19.Yazı dili
10.Hayvanlarla ilişki	20. Sözel dil
<i>...İşlev alanları</i>	
a)Talimatlara göre çalışma, dökümanların yapılması	l)Toplamak, edinmek
b)Özgür bağımsız çalışma	m)Kombine etmek ilişkileri araştırmak
c)Yapısalcı, bütünsel düşünce (sentez)	n)Süreç içinde yaşantılar oluşturmak,
d)Araştırmalar yapmak, materyalleri bilimsel olarak karşılaştırmak	yüzeysel tanımlama
e)Üretimsel yaşam, işleyici tanımlamalar	o)Monte etmek, bir araya toplamak, hatta sınıflandırmak, şemalaştırmak
f)Çizmek yeniden üretmek	p)Analiz etmek, karşılaştırmacı düşünce
g)Yüzeysel işleme, temizlik	q)Yardım etmek, bakmak
h)Bir materyalin yoğun işlenmesi, özgünleşme eğilimi	r)İçinden gelerek ilişkiler aramak
i)Ön hazırlık yapmak, planlamak, organize etmek	s)Kendi kendine bilgi edinmek, dolaysız ilişkiler aramak
k)Bütünsel çalışma, sonucun görülebilirliğinin önemi	t)Bekleyen, gözlemleyen davranış
	u)Yapmak, saldırganlık, yapıyı yok edici eğilim

Aşağıdaki örneklerde görüldüğü gibi, toplama işlevinin teste tabi tutulan kişide önemli rol oynadığını kabul edelim. Böylece bu kişi ilk cümle çiftinde “a” işlevini tercih edecektir. Bu şartlar altında “tiftiklemek” ile ilgili maddeye yönelik ilişki, edebiyata yönelik ilişkilerden daha büyüktür. Toplamaya yönelik güdü, bu durumda daha büyüktür ve nesnelere olan ilişkiden daha önemlidir. Buna karşılık belirli bir nesne alanı deneğe tabi tutulan kişiye önemli geliyorsa, örneğin çiçeklerle, hayvanlarla, metallerle v.s. ile dolu bir çevre önemli geliyorsa, ilgili cümlelerin tamamına, yani uygun nesne alanlarının görüldüğü yerlere (x) işareti koyacaktır. Sonuç olarak burada, değerlendirme için kesin olan eğilim yapı profili ortaya çıkmaktadır.

Örnekler:

1.a)Şiirleri toplamak b)İpliği tiftik tiftik etmek	(Edebiyat / toplamak) (tiftiklemek / yapıyı bozmak)
2.a)Kardan figürler yapmak b)Kumaş örnekleri toplamak	(Doğal elementler / özgür şekillendirme) (Tiftiklemek / toplamak)
3.a)Farklı ağızları karşılaştırmak b)Bir keski ile demir plakayı küçük parçacıklara ayırmak	(Sözel dil / karşılaştırmak) (Demir / saldırganlık / yapıyı bozmak)

Testin Kullanım Alanı

Meslek bulmaya yardım amacıyla oluşturulan test için seçilen işlemler, çok basit düzeyde formüle edildiğinden ilkökul 4. ve 5.sınıf öğrencileri ile yapılan araştırmalar, çok iyi ve tek anlama gelecek şekilde yorumlanabilir eğilim profilleri vermiştir. Ayrıca testin özürü bireylere uygulanması sonucunda da olumlu sonuçlar elde edilmiştir. Bu testin kız ve erkek çocuklara ve yetişkinlere eşit ölçüde uygun olduğu görülmüştür.

Yetişkinlere Testin Uygulanması

Her ne kadar bu test 14-16 yaşlarındaki gençler için yapılandırılmış olsa da, yetişkinlere uygulanacak danışma için de oldukça uygundur. Yetişkinler deneyimlerinin zengin olması nedeniyle, maddelerden birini ya da diğerini seçmeye karar verirken zorlanabilirler. Buna göre, genelde yetişkinlerde uygulanma süresi daha uzundur. Sonuçlar, çocuklarda olduğu gibi, yorumlanabilmektedir. Yetişkinlerin yürüttükleri meslekler nedeniyle, eğilim profilleri ile, çalışma engel ya da arzusunun temel unsurları meslek seçimiyle karşılaştırılırken, şu anki mesleki işlevleri analiz edilmelidir.

Eğilim Yapı Testinin Geçerlik Çalışması

Testin adaptasyon çalışmaları yapılırken, test maddelerinin cevap anahtarı ayrı üç öğretim elemanı tarafından ayrı ayrı her bir test maddesinin incelenmesi

ile oluşturulmuştur. Ölçeğin geçerlik çalışması, kapsam geçerliği (content validity) yöntemi ile yapılmıştır. Ölçeğin orijinali, Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nde görevli iki öğretim üyesi tarafından Almanca'dan Türkçe'ye çevrilmiştir. Daha sonra ölçeğin kapsam geçerliğini ülkemiz öğrencilerinin eğilimleri açısından kontrol altına almak amacıyla, meslek lisesindeki öğretmenler ile Abant İzzet Baysal Üniversitesi öğretim elemanlarından oluşan bir grubun değerlendirmesine sunulmuştur. Uzman kanısı alındıktan sonra maddelerde gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Uzmanların tepkilerine göre, ölçek orijinal formundaki gibi 2 temel alan ile 40 alt alan (factor) üzerinde ve 190 madde çifti olarak düzenlenmiştir.

Testin Güvenirlik Çalışması

Testin güvenirliliğini, deneğin (benlik) yapısını yeterince tespit etmedikçe sormak anlamsızdır. Bu nedenle, 3-6 aylık süre içinde bu testin tekrarı öngörülmektedir. Bireyin kişiliğinde yer alan her psikik süreç, farklı bir ilgi değişimini ortaya çıkarttığı için gençlerde puberte ve adolesan döneminde EYT kullanımı sırasında profilin değişimi belli bir süre geçtikten sonra ortaya çıkabilecektir. Gencin benlik yapısının kararlılık kazanmasıyla, dengeli eğilim profili kendini gösterecektir. Bu durumda, meslek danışmanının görevi, danışanla birlikte mesleki yönelimlere uygun mesleksi bir çözüm bulmaktır.

Orijinal testin güvenirliliğini sağlamak için, test, ayrı ayrı erkek ve kız çocuklara uygulanmıştır. Bundan başka, her faktör için tek tek ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Bu düzenleme için farklı ilkokul ve orta okullardan alınan 808 öğrenciden (403 erkek ve 405 kız çocuk) oluşan test sonuçlarından yararlanılmıştır. Deneye tabi tutulan kişilerin yaptıkları seçimler, sosyal ortam, okul tipleri ve zeka dereceleri açısından tanıtıcı kesitin güvenirliliği olduğuna işaret etmektedir. Tablo-2 (808) erkek ve kız çocukların ortalama ve standart sapma sonuçlarını vermektedir.

Tablo-2 İlk ve Ortaokul'daki Erkek ve Kız Öğrencilerin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Faktörler	Erkek Öğrenciler		Kız Öğrenciler	
	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama	Standart Sapma
1	11.76	2.88	7.91	2.39
2	10.91	3.42	5.55	2.58
3	8.83	3.61	5.15	2.56
4	8.97	2.92	7.61	2.34
5	10.90	4.12	7.84	3.42
6	10.19	2.25	9.83	2.25
7	9.02	2.13	8.26	2.15
8	8.08	2.90	9.56	2.64
9	3.76	2.30	9.19	3.14
10	10.41	3.15	11.67	3.12
11	8.61	3.21	9.03	3.06
12	10.35	3.04	8.61	2.82
13	7.95	3.18	9.64	3.26
14	9.77	2.86	11.27	2.70
15	9.30	2.40	10.02	2.38
16	9.54	2.44	11.48	2.19
17	10.44	2.26	11.97	2.20
18	10.16	2.93	12.31	2.63
19	8.96	2.21	9.31	2.17
20	9.27	2.09	8.73	2.21
21	8.38	2.17	9.45	2.25
22	9.62	1.94	10.60	1.99
23	8.24	2.31	9.60	2.43
24	9.40	2.30	10.90	2.50
25	9.40	2.30	11.05	2.26
26	10.77	2.75	10.12	2.39
27	11.43	2.93	6.86	2.61
28	8.76	1.70	7.54	1.97
29	10.09	3.09	10.43	2.65
30	8.84	3.30	6.26	3.05
31	12.34	2.48	12.53	2.44
32	11.33	2.48	10.92	2.41
33	10.52	2.58	11.19	2.52
34	8.67	3.15	9.57	2.91
35	10.52	2.12	10.50	2.40
36	10.02	2.57	12.04	2.42
37	9.29	2.23	11.02	2.24
38	9.75	2.30	8.62	2.33
39	7.75	2.42	8.03	2.31
40	9.84	2.17	9.89	2.05

Tablo-2'de görüldüğü gibi, erkek öğrencilerin en fazla yöneldikleri alt alanlar, Makine ve Araçlarla Çalışma, Özen Gösterilmesi Gereken El Sanatları, Tiftik ve Kumaş İşçiliği, Çizmek-Yeniden Üretmek, Yüzeysel İşleme ve Temizlik, Kombine Etmek-İlişkileri Araştırmak, Toplamak-Edinmek gibi alt alanlardır. Kız öğrencilerin en fazla yöneldikleri alt alanlar ise, Hayvanlarla İlişki, Sanatsal Biçimlendirmeler, Seyahat (yeniye arama), Çevreye Karşı Genel Sorumluluk, Tek Tek Arkadaşlarla İlişki, Toplamak-Edinmek, Yardım Etmek-

Bakmak gibi ilgi alanlarıdır.

Testin ülkemizde yapılan güvenilirlik çalışmaları sonucunda ise, ölçeğin güvenilirliğini kontrol altına alma amacıyla ölçekte her alt alan (factor) için cinsiyetlere göre, ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Tablo-3'de 153 kız ve erkek meslek lisesi öğrencilerinin ortalama ve standart sapma değerleri yer almaktadır.

Tablo-3 Meslek Liselerindeki Erkek ve Kız Öğrencilerin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Faktörler	Erkek Öğrenciler		Kız Öğrenciler	
	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama	Standart Sapma
1	7.86	2.33	5.31	2.85
2	2.91	1.09	2.31	0.85
3	5.08	1.49	3.31	1.22
4	1.29	0.83	1.17	0.75
5	2.04	1.51	2.65	1.71
6	3.91	1.78	5.27	1.43
7	4.08	1.50	3.48	0.94
8	5.11	2.10	5.24	1.93
9	7.75	2.42	10.20	2.38
10	7.12	2.09	8.58	1.65
11	3.37	1.24	3.06	1.25
12	8.21	2.37	10.13	3.13
13	6.78	2.05	8.48	2.04
14	2.72	1.29	2.89	1.31
15	11.98	3.82	9.17	3.71
16	5.13	1.75	5.37	1.32
17	3.14	1.18	3.48	1.09
18	4.51	1.84	5.34	1.77
19	6.54	2.55	8.79	2.32
20	7.40	2.19	7.96	2.00
21	5.00	1.56	4.72	1.46
22	4.95	1.60	4.24	1.38
23	2.22	1.08	2.00	0.96
24	1.92	1.01	2.06	0.75
25	3.20	1.17	2.68	1.13
26	5.40	1.76	5.00	1.73
27	1.76	0.92	1.89	0.86
28	1.88	1.12	1.27	1.06
29	9.22	2.06	9.96	2.16
30	3.93	1.10	4.00	1.06
31	4.86	1.53	4.10	1.23
32	2.12	1.00	1.96	0.77
33	3.68	1.22	4.31	0.93
34	7.72	1.93	5.72	1.75
35	5.16	1.43	4.68	1.39
36	4.54	1.71	5.86	2.08
37	3.56	1.27	4.03	1.26
38	4.25	1.44	4.17	1.28
39	5.89	1.93	5.20	1.32
40	1.82	1.25	1.00	1.06

Tablo-3'ün incelenmesinden anlaşıldığı gibi, kızların ortalama puanlarının Bitkilerle İlişki, Edebiyat ve Sanat Tarihi, Ön Hazırlık Yapma-Planlama-Organizasyon, Hayvanlarla İlişki, ve Sanatsal El İşçiliği alanlarında erkeklerden daha fazla olduğu görülmüştür. Bu, kızların bu alanlardaki mesleki ilgilerinin yani yönelimlerinin daha fazla geliştiği anlamına gelmektedir. Ayrıca erkeklerin kızlardan daha fazla yönelimli oldukları alanlar ise, Matematik ve Geometri, Makine ve Araçlarla Çalışma, Metal İşçiliği, Monte Etme - Biraraya Getirme-Sınıflandırma, Üretimsel Yaşam, Analiz Etme- Karşılaştırmacı Düşünce alanlarıdır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

EYT'nin amacı, bireyin mesleksel yönelim yapılarını tesbit ederek mesleksel isteklerini belirlemektir. Bu durumda iki türlü yorumlama yapılabilir. Birincil faktörler incelendiğinde, bireylerin derin kişisel yönelim algıları gözlenmektedir. İkincil faktörler incelendiğinde ise, bir meslek alanına ilişkin olan algılarının kişisel boyutları belirlenmektedir. Birincil faktörler açısından mesleksel olgunluk kavramının mesleğin seçiminde etkili olması gerektiği söylenebilir. Başka bir deyişle, bireyin gelişim yapısı içinde yönelim profili gözlenmektedir. Buradaki önemli nokta bireyin tüm mesleksel özelliklerinin değerlendirilip değerlendirilmediğidir.

Özellikle ergenlik döneminde, yapısal ve devamlı nitelikteki değişimlerle uğraşmaktadır. EYT'nin yaptığı teşhis, sınırlı bir zaman içindeki şimdiki durumu yansıtmaktadır. Bulgular ayrıca, bireylere yönelik olan çeşitli gözlem kriterlerinin danışmanın deneyimleri ile ilişkilendirilmesini de gerektirmektedir.

Son çalışmalar, kadınların muhtemelen erkeklerden daha az bilim, matematik eğitimi ve kariyerlerini izlediklerini göstermektedir. Gerçekte, kadınların muhtemelen erkeklerden daha azı matematik, fizik bilimleri, bilgisayar ve mühendislik alanlarında lisans diploması elde etmektedirler (Bae ve Smith, 1996). Bunun ötesinde yüksek yetenekli bayanların erkek akranlarından daha az matematik ve bilim görevleri için benlik yetkinliğine (self efficacy) sahip oldukları rapor edilmektedir (Ewers ve Wood, 1993). Bir çalışmada yüksek yetenekli yedi ve sekizinci sınıf öğrencilerine biyoloji, kimya ve fizik derslerinden hoşlanma oranları sorulmuştur. Burada kızların biyoloji ile erkeklerden daha fazla ilgilendikleri ve erkeklerin de fizik ve kimyayı kızlardan daha fazla tercih ettikleri görülmüştür (Benbow ve Minor, 1986).

Bu çalışmada kızların yönelimlerinin çoğunlukla Bitkilerle-Hayvanlarla İlişki, Edebiyat-Sanat Tarihi, Hazırlık Yapma-Planlama-Organizasyon, Yazı Dili, Sözel Dil ve Sanatsal El İşçiliği alanlarında daha fazla geliştiği görülmektedir. Bunlara ilave olarak, erkeklerin ise çoğunlukla Matematik ve Geometri, Makina ve Araçlarla Çalışma, Metal İşçiliği, Monte Etme-Sınıflandırma gibi alanlardaki mesleksel yönelimlerinin daha fazla olduğu

görülmektedir. Elde edilen bulgular ise kızların biyoloji alanına, erkeklerin ise matematik ve bilim alanlarına daha fazla yönelimleri olduğunun belirten bulgularla tutarlılık göstermektedir.

Bu çalışma meslek lisesi öğrencileri ile yapılmış olduğundan bu öğrencilerin çoğunlukla alt sosyoekonomik düzey öğrencileri olduğu bilinmektedir. Bu nedenle bu öğrenciler mesleklerini kısa süre içinde elde etme çabası içindedirler. Ülkemizdeki meslek okullarının sayı ve çeşidi endüstrileşmiş ülkelere göre daha azdır. Bu okullara devam eden kız ve erkek öğrencilerin mesleksi beklentilerinin, mesleksi ilgilerini geliştirme doğrultusunda olacağı düşünülmektedir.

REFERENCES

- Bae, Y., & Smith, T. M. (1996). *Issues in focus: Women in mathematics and science*. Washington, DC: National Centre for Education Statistics.
- Benbow, C.P., & Minor, L.L. (1986). Mathematically talented males and females and achievement in the high school sciences. *American Educational Research Journal*, 23, 425-436.
- Brenner, C. (1977). *Psikanalizin Temelleri*. Çev: Savaşır I. & Savaşır Y.: Ankara Sinir ve Ruh Sağlığı Derneği Yayınları, Yankı Matbaası, Ankara.
- Ewers, C.A., & Wood, N. L. (1993). Sex and ability differences in children's math self-efficacy and prediction accuracy. *Learning and Individual Differences*, 5, 259-267.
- Holland, J. L. (1992). *Making Vocational Choices* (2nd ed.). Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Keller, U. (1973). *Neigungs-Struktur-Test: Testheft*. Vierte, Unveränderte. Auflage, Verlag, Wien.
- Kepçeoğlu, M. (1994). *Mesleki Yönelim Envanteri El Kitabı*, Ankara.
- Kuzgun, Y. (2000). *Meslek Danışmanlığı: Kuramlar ve Uygulamalar*, Nobel Yayınevi, Ankara.
- Savickas, M. L. (1990). The use of career choice measures in counseling practice. In E. Watkins & V. Campbell (Eds.), *Testing in counseling practice* (pp. 373-417). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Super D.E. (1953). A theory of vocational development. *American Psychologist*, 8, (4) 185-190.
- Super (1990). A life-span, life space approach to career development. In D. Brown, L. Brooks, & Associates (Eds.), *Career choice and development: applying contemporary theories to practice* (pp. 197-261). San Fransisco: Jossey-Bass.
- Thompson, A. S., Lindeman, R. H., R. H., Super, D. E., Jordaan, J. P., & Myers, R. A., (1984). *Career development inventory: Technical manual*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- Ültanır, E. (2002). "Eğitsel ve Mesleksi Rehberlik", in: *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. Ed: Gürhan Can. Pegem Yayıncılık, Ankara.
- Weiner, B. (1972). *Theories of Motivation: From Mechanism to Cognition*, Rand, Mac Nally, Chicago.